STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
Revista științifică a Universtității de Stat din Moldova, 2023, nr. 8(168)

CZU: 342.821:342.3 **http://doi.org/10.59295/sum8(168)2023_06**

SUVERANITATEA NAȚIONALĂ ȘI SPIRITUL DREPTULUI DE VOT

Alexandru ARSENI,
Universitatea de Stat din Moldova

Dreptul de vot este unul dintre drepturile exclusiv politice fundamentale prin aplicarea căruia cetățeanul exercită puterea suverană. Iar dreptul de vot ca, de altfel orice fenomen, se caracterizează prin unitatea organică dintre formă și conținut – spirit.

În cadrul acestui articol intenționăm a argumenta științific această legătură, dat fiind că exercițiul dreptului de vot și punerea lui în practică este unica curea de transmisie legală și legitimă de exercitare a Suveranității Naționale prin reprezentare.

Cuvinte-cheie: *suveranitate națională, unitate, imprescriptibilitate, inalienabilitate, indivizibilitate, putere de stat, drept electoral, drept de vot, spirit, răspundere.*

NATIONAL SOVEREIGNTY AND THE SPIRIT OF THE RIGHT TO VOTE

The right to vote is one of the exclusively fundamental political rights through the application of which the citizen exercises sovereign power. And the right to vote, like any other phenomenon, is characterized by the organic unity between form and content - spirit.

In this article, we intend to scientifically argue this connection, given that the exercise of the right to vote and its implementation is the only legal and legitimate transmission belt for the exercise of National Sovereignty through representation.

Keywords: *national sovereignty, unit, imprescriptibility, inalienability, indivisibility, state power, electoral law, right to vote, spirit; liability.*

„ O minte simplă cu greu asociază ideea de putere cu cea de bunătate”
Eliot

Introducere

Statul de drept și democratic contemporan este perceput statul în care „demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane … reprezintă valori supreme și sunt garantate” (art. 1, alin. 3) din Constituție) [1]. Iar aceste valori supreme pot fi garantate în statul în care „Suveranitatea Națională aparține poporului, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție” (art. 2 alin. (1) din Constituție).

Întrebare retorică care se pune este: aparține *de facto* și *de jure* suveranitatea națională poporului sau nu și aceasta în cazul exercitării ei prin organele reprezentative ale puterii de stat. Dacă da, apoi care este garanția constituțională pe această dimensiune? Juridicește răspunsul este dat în art. 38 alin. (1) din Constituție în conformitate cu care „*Voința poporului constituie baza puterii de stat*”. Și cum, prin ce moduri, procedeu juridico-statal această voință devine legitimă și legală? Tot art.38 alin. (1) ne dă răspuns: „*Această voință se exprimă prin alegeri libere …*”, adică prin exercitarea dreptului de vot ca drept exclusiv politic de exercitare a puterii suverane.

În literatura de specialitate națională aceste subiecte sunt, sub aspect juridico-politic expuse de către autorii doctrinei dreptului constituțional. Aici merită de făcut referință la autorii I. Guceac, V. Popa, A. Arseni, T. Cârnaț, I. Drăganu, I. Deleanu, G. Vrabie, I. Muraru, E. S. Tănăsescu ș.a. În același timp trebuie să menționăm că „spiritul dreptului de vot”, ceea ce constituie nucleul exercitării suveranității naționale, este mai puțin oglindit, inițial doar la C. Stere, și în prezent, în stare incipientă și în lucrările autorilor nominalizați.

Această stare se reflectă cu prisosință și în concepția alegătorilor care văd finalitatea exercitării dreptului de vot doar în desemnarea unui concurent electoral și nici de cum exercițiu de exercitare a puterii suverane.

Cu alte cuvinte, ori nu este înțeles spiritul dreptului de vot și semnificația lui în exercitarea suveranității naționale ori este ignorat, „purtând grija” doar de alesul său. Respectiv, că în circumstanțele date și „alesul” consideră că „actul juridico-politic” – dreptul de vot s-a încheiat și tot ce face el, echivalează cu exercitarea unui drept propriu și nu al Națiunii.

Pe această cale se face ruptura dintre suveranitatea națională și exercitarea ei prin organe reprezentative, pe de o parte, și tot odată și ruptura dintre forma juridico-politică și spiritul dreptului de vot, cu toate consecințele nefaste.

Scopul cercetării. Pornind de la reglementările constituționale și a abordărilor doctrinare, precum și a perceperii de către cetățeni a semnificației exercitării dreptului de vot ca drept exclusiv politic fundamental în cadrul exercitării suveranității naționale prin reprezentare determinăm următorul scop: de a argumenta logic și fundamenta științific legătura organică dintre suveranitatea națională și puterea de stat, ca formă instituțională de exercitare a suveranității naționale prin reprezentare, precum și unitatea dialectică dintre forma și conținutul, spiritul dreptului de vot în calitate de exercițiu a exercitării puterii suverane.

Obiective. Pe această cale identificăm următoarele obiective:

– de a determina legătura organică dintre Suveranitatea Națională și puterea de stat;
– de a determina procedura juridico-etatică de delegare a exercitării suveranității naționale prin reprezentare;
– de a elucida caracterul individual de autodeterminare morală și politico-juridică în cadrul exercițiului dreptului de vot;
– de a argumenta că doar abordarea în unitatea sa legătura dintre formă și conținut și, în deosebi a spiritului dreptul de vot este un autentic exercițiu de exercitare a puterii suverane.

1. Suveranitatea națională și puterea de stat – legătură cauzală

1.1. ***Definirea noțiunii „suveranitate națională” și identificarea proprietăților ei.*** Autorul teoriei „suveranității naționale” Ch. Montesqueu (1689-1755), activist politic francez, jurist, membrul Academiei Regale, a susținut ideea conform căreia suveranitatea aparține poporului. Dar poporul este conceput de către autor „ca o entitate colectivă și abstractă, numită „Națiune”, ca o persoană distinctă de indivizii care o compun” [2].

Pe această linie de gândire „Națiunea” este definită ca „formă superioară de comunitate umană … Ea este o realitate complexă și este tot odată produsul unui îndelungat proces istoric, având la bază comunitatea de origine etnică, de limbă, de cultură, de religie, de factură psihică, de viață, de tradiții, de idealuri, dar mai ales trecutul istoric și voința de a fi împreună a celor care au dăinuit pe un anumit teritoriu” [3].

Așa văzute lucrurile, logic argumentate și științific fundamentate „suveranitatea națională” implică suveranității calități cum ar fi: unitate, indivizibilitate, inalienabilitate și imprescriptibilitate [4]. Ea, suveranitatea, în același timp, nu este legată organic de deținătorul ei – poporul, cu atât mai mult de cei care o exercită prin reprezentare.

Așadar, suveranitatea reprezintă caracterele identificate care semnifică:

– *unitatea* adică ea nu se partajează cu nimeni și se exercită de către întregul popor;
– *indivizibilitatea* ceea ce semnifică că nici o persoană nu o poate exprima cu titlu personal;
– *inalienabilitatea* rezidă în faptul că „Națiunea nu poate, printr-un contract social sau pact de supunere, să-și înstrăineze definitiv și irevocabil suveranitatea în profitul unei sau mai multor persoane” [5];
– *imprescriptibilitatea* în sensul că „un uzurpator oricât de îndelungat timp ar exercita suveranitatea nu devine titularul ei prin uzucapiune” [6].

Așa fiind conceput spiritul suveranității naționale și-a regăsit expresia în următoarea formulă juridică cu valoare supremă constituțională: „Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție” (art. 2 alin. (1)) [7].

Rezultă deci că suveranitatea este unică, indivizibilă, inalienabilă și imprescriptibilă dar constituită în esența sa din trei atribute, prerogative și anume: legislativă, executivă și judecătorească. Și atunci când suveranitatea națională este exercitată direct de către popor, tot el exercită aceste prerogative. Problema care se pune este de a ști cine și cum exercită aceste prerogative ale suveranității în cazul organelor reprezentati-

ve. Pe această cale suveranitatea națională îmbracă forma „putere de stat". Adică puterea de stat este forma instituționalizată a suveranității naționale.

1.2. ***Puterea de stat și spiritul ei.*** Puterea de stat semnifică „ansamblul sau sistemul relațiilor de putere constituită într-o societate istoricește determinată, exprimând autoritatea pe care un individ sau un grup de indivizi o are asupra altora pentru realizarea unui scop comun, asumat de membrii colectivității sau impus acestora de către cei care exercită puterea" [8].

Această definiție, practic acceptată în literatura de specialitate impune, cu necesitate, anumite precizări cu valoare de principii, care dezvăluie spiritul puterii de stat, exercitată prin organele etatice.

În mod deosebit și în prim plan se plasează „*scopul puterii*". Aceasta deoarece orice putere de stat se exercită cu un scop bine determinat, condiționat însă de izvorul care l-a generat.

Practica istorică a demonstrat cu lux de amănunte că în funcție de scopul puterii acesta poate fi: ori unul deliberat, asumat de către cei asupra cărora se exercită putere, adică asupra guvernaților ori, dimpotrivă, unul impus, resimțit cu presiune exterioară [9]. Suntem în prezența regulii: „*tertum nou daturum*", legea terțului exclus. În aceste circumstanțe este necesar de a elucida procedurile și mijloacele de atingere a scopului puterii în funcție de autenticitatea acestuia.

Astfel, în cazul în care scopul puterii este deliberat, asumat de către guvernați se asigură stabilitatea raporturilor dintre guvernați și guvernanți. Pentru aceasta puterea, în procesul exercitării de către guvernanți recurge la metoda de convingere și doar, în raport cu cei care încalcă normele de drept, se aplică constrângerea. Interrelația acestor procedee și mijloace asigură complementarietatea dintre guvernați și guvernanți ceea ce este caracteristic pentru o societate democratică și stat de drept.

Alta este situația, diametral opusă primei, descrise supra. Și anume, raporturile dintre guvernați și guvernanți sunt tensionate și precare, pentru întreținerea cărora puterea recurge la constrângere, dictatură. Iar în interiorul societății se stabilește o „stare", aparent neutră, statică, dar, în același timp, potențial explozivă, stare caracteristică statelor totalitare, autoritare.

Anume, pentru a exclude aceste consecințe, Ch. Montesquieu, sintetizând practica constituțională engleză a formulat celebra teorie a separației puterilor, recunoscută astăzi în calitate de principiu edificator al regimului politic liberal și democratic, principiu al organizării și funcționării întregului mecanism al statului de drept și democratic contemporan. Astfel, art. 6 din Constituție stabilește că „În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sânt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției". Prin aplicarea acestui principiu „s-a reușit să se organizeze astfel exercitarea atribuțiilor suveranității de diferite organe, încât, pe de o parte, să fie asigurată și unitatea necesară și, pe de altă parte, să poată fi evitată această concentrare excesivă a puterilor în mâna unui singur om care ar duce la despotism" [10]. Adică „depozitarul real al dreptului de putere suverană este Națiunea, și toate organele care exercită suveranitatea nu exercită un drept propriu, în numele lor și pentru ei, ci exercită un drept străin, al Națiunii, în numele ei și pentru ea" [11].

2. Dreptul electoral

Paradoxul istoriei rezidă în faptul că în marea majoritate a cazurilor guvernanții dobândesc mandatul în urma procesului electoral, după care trec la exercitarea puterii pornind pe una din căile expuse. Iată din ce raționamente atât de ordin juridic, pur formal, cât și, în mod stabilit, al spiritului exercițiul dreptului de vot este hotărâtor în procesul delegării exercițiului suveranității naționale prin reprezentare. Elucidarea acestui „magic" aspect exercitării suveranității naționale direct de către popor în procesul delegării și instituționalizării suveranității naționale în „putere de stat" implică, în mod imperativ expunerea instituției juridice a dreptului electoral, instituție a Dreptului constituțional ca ramură fundamentală a sistemului dreptului ce reglementează relațiile sociale fundamentale ce se nasc în procesul complex de instaurare, menținere și exercitare a puterii de stat.

Vom menționa că doctrina constituțională prezintă o multitudine de concepții științifice, pornind chiar de la titlu, cum ar fi: „Drept electoral" sau „sistem electoral". Nu vom intra în polemici doctrinare nu pentru că nu prezintă interes științific, ci pentru faptul că excede tema articolului. Vom face referință doar conceptuală, care cuprinde esența materiei.

Astfel, dreptul electoral (sistemul electoral) reprezintă „ansamblul normelor juridice, articulate și ierarhizate, având ca obiect de reglementare dreptul de a alege deputați și senatori în organele reprezentative ale puterii, dreptul de a fi ales în aceste organe și-acolo unde o asemenea posibilitate este prevăzută – dreptul de a revoca pe cei aleși, precum și principiile sufragiului, modul de organizare și desfășurare a alegerilor și de stabilire a rezultatelor votării” [12].

Numai prin alegeri, „poporul își selectează împuterniciții săi, atât în organele reprezentative centrale, cât și în cele locale, iar autoritățile care urmează să exercite suveranitatea în numele poporului dobândesc calitatea de a fi reprezentative și publice” [13].

Alegătorii, luând parte la vot „îndeplinesc o funcție socială, de a numi, de a desemna un element al reprezentanței naționale, un membru al reprezentanței naționale … o datorie pe care o îndeplinesc față de națiune” [14].

3. Dreptul de vot – exercițiu al exercitării puterii suverane

„Delegăm o împuternicire pentru a ne exercita un drept”.

Și acest subiect îl vom expune în unitatea sa organică, adică din punct de vedere al definiției juridice, precum și, în mod deosebit, al spiritului lui.

Astfel, dreptul de a alege, sau dreptul de vot pasiv, cum mai este definit în literatura de specialitate, ca drept exclusiv politic semnifică „posibilitatea recunoscută și garantată unei persoane ca, în condițiile legii, să participe la desemnarea parlamentarilor în organele direct reprezentative ale puterii” [15]. Această definiție își are formula juridică în prevederile constituționale, precum art. 38 alin. (2) din Constituție în care se stipulează că „Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege”.

Respectiv, pentru a beneficia de dreptul de vot, drept exclusiv politic, persoana trebuie să fie cetățean al statului, vârsta majoratului – 18 ani, și să nu fie lipsit de acest vot în mod legal. În aceste circumstanțe dreptul de vot este universal. Geneza acestui principiu al universalității rezidă în practica engleză în care „principiul de libertate individuală s-a dezvoltat în regimul parlamentar” [16], iar principiul „suveranității naționale implică universalitatea votului” [17].

Și dacă sub aspect juridic dreptul de vot este expus pe larg în literatura de specialitate, apoi sub aspectul spiritului lui, puține și fragmentare sunt abordările. Or, tocmai spiritul exercitării dreptului de vot asigură acele proprietăți ale suveranității naționale și totodată exercitarea ei prin reprezentare.

Legea cunoașterii, precum și a practicii a demonstrat că orice fenomen, mai ales cel politic, inclusiv dreptul de vot trebuie privit după formă și conținut în complexitatea și unitatea lui organică. În cazul în care se face abstracție sau se ignoră una dintre părți, îndeosebi conținutul, adică spiritul, fenomenul pierde semnificația lui autentică.

În cadrul temei noastre vom face o referință la K. Marx care a caracterizat aspectul formal-juridic al constructului de muncă încheiat dintre proletar și fabricant. Astfel, proletarul este „fericit că și-a dat pielea la dubit, iar fabricantul este mulțumit că a mai câștigat o sursă de venit”. Iar analiza practicii electorale din ultimul timp cam aceasta ne demonstrează și în cazul exercitării dreptului de vot.

Aparent juridic lucrurile practic stau bine cât privește exercitarea dreptului de vot, pe când rezultatele practice sunt contrare așteptărilor. Aceasta deoarece cetățenii cu drept de vot, electoratul în ansamblu este fericit că a votat anumiți candidați, iar aceștia sunt dublu fericiți că au dobândit mandatul râvnit. Adică s-a produs ruptura dintre forma juridică și spiritul dreptului de vot care tocmai și este suflul exercitării suveranității naționale prin reprezentare, artera principală de menținere a legăturii organice dintre suveranitatea națională și exercitarea puterii de stat prin reprezentare.

Dreptul de vot, ca drept exclusiv politic, este un drept subiectiv, ceea ce semnifică „puterea morală pe care o are omul de a revindeca ce i se cuvine, în conformitate cu justiția obiectivă”; realitate juridică pe care am expus-o. Totodată spiritul exercițiului dreptului de vot (dreptul de a alege) rezidă în autodeterminarea individuală politico-juridică și morală de a identifica un concurent electoral căruia-i, în mod deliberat să-i delegi o împuternicire pentru a exercita, prin reprezentare, un drept natural și inalienabil de guvernare și nu de a face pe

cineva deputat, senior, șef de stat, primar sau consilier local. Iată de ce, mandatul reprezintă „o funcție de demnitate publică, rezultată din manifestarea de voință a corpului electoral în scopul exercitării, prin reprezentare, a suveranității naționale" [18]. În același timp alegătorul trebuie să țină cont și de practica engleză, dar mai ales cea elvețiană care ne învață că „… ceea ce se cere de la un corp al unui serviciu public e competența, corectitudinea, cunoașterea lucrului, experiența" [19]. Îngăduim a mai adăuga, precum și caracter și moralitate.

Pornind de la aceste raționamente, în scopul asigurării îndeplinirii cu bună-credință Constituția, prin art. 56 alin. (2) stabilește că „Cetățenii cărora le sânt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în cazurile prevăzute de lege, depun jurământul cerut de ea".

Însă atât Constituția și nici Legea despre statutul deputatului în Parlament [20] nu stabilesc pentru deputați obligativitatea depunerii jurământului. Sub aspect comparat art. 70 din Constituția României prin alin. (1) stabilesc că „Deputații și senatorii intră în exercițiul mandatului … sub condiția validării și a depunerii jurământului" [21]. Cu alte cuvinte, în Republica Moldova, deputații, rămân în afara prevederilor constituționale.

Concluzii generale

Indubitabil, statul este „o formă de asociere între membrii unui popor, așezați pe un teritoriu determinat" [22]. Iar element de coeziune a statului, ca unul dintre elementele de fapt, este Națiunea, ca formă superioară a comunității umane. Însă pentru existența autentică a unui stat, tot Națiunea creează și un al treilea element, element de drept – suveranitatea.

Astfel, interrelațiile dintre aceste trei elemente: Națiunea, Teritoriul și Suveranitatea, interrelație determinată de interesul comun în general al comunității umane, a dus, până în cele din urmă, la cristalizarea teoriei și apoi a principiului suveranității naționale cu proprietățile caracteristice și inalienabile. În același timp s-a consolidat și principiul reprezentativității atribuit exercitării puterii de stat a celor trei atribute ale suveranității naționale: puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească.

Dat fiind că în orice circumstanțe depozitarul suveranității naționale s-a elaborat și mecanismul juridico-politic de delegare a exercitării suveranității naționale prin reprezentare, acest mecanism fiind dreptul de vot, ca drept exclusiv politic.

Pornind de la cele invocate următoarele ar fi concluziile acestui studiu:

1. Legitimitatea și izvorul puterii de stat rezidă în suveranitatea Națională, unică, indivizibilă, inalienabilă și imprescriptibilă. De aici și legătura organică dintre suveranitatea națională și puterea de stat.
2. Suveranitatea națională se poate exercita direct de către popor sau prin organele reprezentative constituite legitim și legal în baza normelor dreptului electoral.
3. Omul în calitatea lui naturală ca viețuitor politic generează, prin exercitarea dreptului său de vot, organele reprezentative, abilitate să exercite atributele suveranității naționale.
4. Drept de vot este un autentic exercițiu al exercitării puterii suverane doar cu condiția întrunirii concomitente a formei juridice precum și, în mod deosebit a spiritului în sensul autodeterminării individuale politico-juridice și morale de a identifica concurentul electoral care să-i reprezinte voința și să o pună la baza puterii de stat.
5. Mandatul de deputat este o funcție de demnitate publică determinată în forma și conținutul său pe cale normativă, iar deținătorul mandatului trebuie să posede competență, corectitudine, cunoașterea lucrului, experiență precum și aptitudini morale și caracter.
6. Atât condiție de exercitare a mandatului, cât și răspundere constituțională trebuie să fie depunerea jurământului de către deputat, iar încălcarea jurământului să fie sancționată prin ridicarea mandatului.
7. Nici cetățeanul exercitându-și dreptul de vot nu conștientizează plenar că el reprezintă națiunea inclusiv și pe cei care n-au dreptul de vot și nici deputatul că el nu exercită un drept al său, ci al Națiunii. Cu alte cuvinte spiritul dreptului de vot este lăsat în umbră.

Propuneri

Finalitatea și autenticitatea mandatului reprezentativ impune completarea art. 69 alin. (1) din Constituție după cuvintele „… sub condiția validării" cu sintagma „și a depunerii jurământului. Textul jurământului se stabilește în lege organică".

Referinţe:
1. *Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 1 din 12.08.1994, republicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 78 din 29.03.2016, art. 140.
2. Montesquieu Ch. *Despre spiritul legilor.* Vol. 1. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1964, p. 47-48.
3. Deleanu Ion. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Tratat. Vol. 1. Bucureşti: Editura Europa Nova, 1996, p. 13.
4. *Constituţia Franţei din 3 septembrie 1791*.
5. Drăganu Tudor. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Tratat. Vol. 1. Bucureşti. Editura Lumina TIPO SRL, 2000, p. 208.
6. *Ibidem*, p. 208.
7. *Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994.* În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.1 din 12.08.1994, republicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 78 din 29.03.2016, art. 140.
8. Bourdieu G. *Traité de science politique.* Ed. II. Paris: 1966, t. 1, p. 257.
9. Deleanu Ion. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Tratat. Bucureşti: Editura Nova, vol. 1, p. 65.
10. Stere Constantin. *Curs de drept constituţional* …, p. 248.
11. *Ibidem*, p. 265.
12. Deleanu Ion. I*nstituţii şi proceduri constituţionale în dreptul român şi în dreptul comparat.* Bucureşti: CH Beck, 2006, p. 174.
13. Popa Victor. *Tratat de drept constituţional şi instituţii politice.* Ed. a 2-a rev. şi ad. Chişinău: S.n., (Notograf Prim SRL), 2021, p. 915. ISBN978-9975-84-148-1.
14. Stere Constantin …, p. 288.
15. Deleanu Ion. *Drept constituţional* …, p. 98.
16. Stere Constantin. *Curs de drept constituţional* …, p. 54.
17. *Ibidem*, p. 56.
18. Arseni Alexandru. *Drept parlamentar.* Chişinău: CEP USM, 2020, p. 46. ISBN 978-9975-152-07-5.
19. Stere Constantin. *Curs de drept constituţional* …, p. 58.
20. *Legea despre statutul deputatului în Parlament nr. 39 din 07.04.1994*, republicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 26-27, 1998, art. 176.
21. *Constituţia României*, republicată în *Monitorul Oficial* nr. 767 din 31 octombrie 2003.
22. Stere Constantin. *Curs de drept constituţional* …, p. 222.

Date despre autor:
Alexandru ARSENI, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: alexandru.arsene001@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5068-6934

Prezentat la 06.02.2023